1299-oji diena nelaisvėje

MAN PATINKA TAMSA.

Kas vakarą laukiu išjungiamų šviesų spragtelėjimo, po kurio lieka švytėti tik didysis akvariumas. Neidealu, bet neblogai.

Prieblandos zona, panaši kaip vandenyno gelmėse. Gyvenau ten, kol buvau sugautas ir įkalintas. Nebeprisimenu jų, bet tebejuntu šaltas nerimstančias atvirų vandenų sroves. Tamsa srūva mano gyslomis.

Kas aš toks, paklausite. Esu vardu Marcelas, bet retas žmogus taip mane vadina. Paprastai vadina „va tuo". Pavyzdžiui: „Pažiūrėk į va tą – štai jis, užlindęs už akmens."

Esu didysis Ramiojo vandenyno aštuonkojis. Sužinojau iš lentelės prie savo rezervuaro.

Numanau, ką galvojat. Taip, aš moku skaityti. Moku daugybę dalykų, kurių iš manęs nesitikėtumėt.

Lentelėje surašyta ir daugiau faktų: mano dydis, mėgstamas maistas ir vietos, kuriose gyvenčiau, jei nebūčiau čia uždarytas. Paminėti mano intelektiniai gebėjimai ir polinkis protauti – tai žmones kažkodėl stebina. „Aštuonkojai – itin protingos būtybės", – parašyta. Lankytojai perspėjami apie mano kamufliažą, paraginami atidžiau ieškoti, jei pasislėpčiau, susiliejęs su smėliu.

Lentelėje neparašyta, kad mano vardas Marcelas. Bet žmogus vardu Teris, kuris vadovauja šiai įstaigai, kartais tai pasako prie akvariumo susirinkusiems žiūrovams. „Pažiūrėkit štai ten. Jo vardas Marcelas. Jis ypatingas."

Ypatingas. Tai jau taip.

Mažytė Terio dukra išrinko man vardą. Visas būtų toks – Marcelas Makalmaras. Taip, absurdiškas. Dėl jo ne vienas mane palaikė kalmaru – didesnio įžeidimo nė nesugalvotum.

Tai kaip į mane kreiptis? – paklausite. Ogi kaip jums patogiau. Galbūt, kaip ir visi kiti, vadinsite mane „va tuo". Viliuosi, kad ne, bet jūsų nesmerksiu. Vis dėlto esat tik žmonės.

Turiu informuoti, kad drauge tikriausiai būsime neilgai. Lentelėje pateiktas dar vienas faktas – vidutinė didžiojo Ramiojo vandenyno aštuonkojo gyvenimo trukmė. Ketveri metai.

Mano gyvenimo trukmė: ketveri metai arba 1460 dienų.

Buvau čia atgabentas dar jauniklis. Ir numirsiu čia, šiame akvariume. Daugių daugiausia man liko šimtas šešiasdešimt bausmės dienų.

SIDABRINIO DOLERIO ŽYMĖ

Tuvė Salivan ruošiasi kovai. Užpakalinėje kišenėje lyg kanarėlės plunksną įsikišusi geltoną guminę pirštinę, pasilenkusi vertina savo priešą.

Kramtomąją gumą.

– Dėl Dievo meilės.

Niukteli rožinį gniutulėlį šepečio rankena. Paviršių nutaškuoja nešvarumų įspaudai, primenantys sportbačio padą.

Tuvė niekad nesuprato kramtomosios gumos tikslo. Juolab kad žmonės taip dažnai ją pragano. Galbūt šitas čiaumotojas neužsičiaupdamas plepėjo, ir ji tiesiog išsprūdo, išplauta neslūgstančio žodžių srauto.

Pasilenkusi Tuvė užkabina gumą nagu, bet ši neatlimpa nuo plytelės. Viskas tik dėl to, kad kažkas nesugebėjo paėjėti dešimties žingsnių iki šiukšliadėžės. Sykį, kai Erikas buvo mažas, Tuvė jį pričiupo bandantį suminkyti gumulėlį po stalu. Daugiau niekad nebepirko jam kramtomosios gumos, nors ir negalėjo sužiūrėti, kaip vėliau, paaugęs, jis leido savo rankpinigius.

Prireiks specialiosios ginkluotės. Gal dildės. Niekas iš vežimėlyje turimų priemonių gumos neįveiks.

Atsitiesiant trakšteli nugara. Garsas nuaidi tuščiu lenktu koridoriumi, kaip paprastai užlietu melsvos šviesos, o Tuvė patraukia į sandėliuką. Aišku, niekas jos nekaltintų, jei paliktų tą gumos gniutulą. Iš septyniasdešimtmetės negali tikėtis itin kruopštaus valymo. Bet ji privalo bent jau pamėginti.

Vis šioks toks užsiėmimas.

TUVĖ – VYRIAUSIA DARBUOTOJA Sovelio įlankos akvariume. Kas naktį išplauna grindis, nušluosto stiklus, išneša šiukšles. Kas dvi savaites pasiima atlyginimo čekį iš savo spintelės poilsio kambaryje. Keturiolika dolerių už valandą, atskaičius visus mokesčius ir lengvatas.

Neišgrynintus čekius ji krauna į seną batų dėžutę ant šaldytuvo. Uždarbis kaupiasi taupomojoje sąskaitoje Sovelio Įlankos santaupų ir paskolų banke.

Į sandėliuką Tuvė nužygiuoja tokia ryžtinga sparta, kokia ne kiekvienas galėtų pasigirti, o mažytė pagyvenusi moterytė pakumpusia nugara ir išsišovusiais kaulais tiesiog stulbina.

Virš galvos lietaus lašai teškena į stoglangį, nušviestą senojo keltų doko žibintų. Sidabriniai lašeliai lenktyniaudami ritasi stiklu žemyn, palikdami tviskančius siūlelius po ūkanotu dangumi. Visi šneka, kad šis birželis siaubingas. Bet Tuvės pilkuma neerzina, tik lietus galėtų apstoti, kad kiemas pradžiūtų. Rankinė žoliapjovė užsikemša, kai žemė patižusi.

Spurgos formos pastatas su kupolu, kurio centre įrengtas pagrindinis akvariumas su keliais mažesniais aplink, nėra nei itin didelis, nei itin įspūdingas, gal dėl to, kad ir pati Sovelio įlanka nėra nei didelė, nei įspūdinga. Sandėliukas įrengtas tiksliai priešingoje apskritimo pusėje nuo tos vietos,

kur įvyko susirėmimas su kramtomąja guma. Balti Tuvės sportbačiai cypsi ten, kur jau išvalyta, palikdami blankias žymes ant spindinčių plytelių. Ji, be abejonės, tas vietas dar sykį pavalys.

Sustoja prie nedidelės nišos su realaus dydžio bronzine kaliforninio jūrų liūto skulptūra. Tikroviškumą dar sustiprino žvilganti nugara ir plika galva, per dešimtmečius nusėdėtos ir nuglostytos vaikų. Tuvės namuose ant židinio atbrailos stovi nuotrauka, kurioje Erikas, gal vienuolikos ar dvylikos, išsišiepęs iki ausų, joja ant skulptūros keteros, iškėlęs ranką, lyg ruoštųsi mesti lasą. Jūrų kaubojus.

Tai viena paskutinių nuotraukų, kuriose jis dar atrodo vaikiškas ir nerūpestingas. Eriko nuotraukas Tuvė laiko chronologine tvarka lyg montažą, kuriame išsišiepęs bedantis vaikas virsta dailiu, už tėvą aukštesniu paaugliu, pozuojančiu su mokyklos komandos švarku. Segančiu korsažą išleistuvių partnerei. Glėbyje spaudžiančiu mokyklų regatos trofėjų ant pakylos uolėtoje sodriai mėlyno Pugeto sąsiaurio pakrantėje. Praeidama Tuvė paliečia šaltą jūrų liūto galvą, tramdydama troškimą vėl ir vėl spėlioti, kaip Erikas atrodytų dabar.

Ji, kaip žmogui lemta, žengia tolyn. Tamsokame koridoriuje stabteli priešais saulešerių akvariumą.

– Labas vakaras, brangieji.

Toliau – japoniniai krabai.

– Sveiki, gražuoliai.

– Kaip einasi? – teiraujasi smailianosio kūjagalvio.

Tuvė nėra didelė vilkinių ungurių gerbėja, bet vis tiek linkteli pasisveikindama. Juk nebūsi nemandagi, net jei šitie gyviai galėtų vaidinti tuose siaubo filmuose, kuriuos jos

amžiną atilsį vyras Vilas, negalėdamas užmigti po chemoterapijos, buvo įnikęs vidury nakties žiūrėti per kabelinę televiziją. Iš akmeninio urvo išsliuogia didžiausias ungurys firminės nepritarimo išraiškos perkreiptais žabtais. Iš apatinio žandikaulio lyg adatėlės kyšo maži aštrūs dantukai. Nenusisekusios išvaizdos gyvis, švelniai tariant. Bet juk išvaizda gali būti apgaulinga, tiesa? Tuvė nusišypso unguriui, nors tas snukelis net panorėjęs negalėtų atsakyti tuo pačiu.

Kitas eksponatas – jos mylimiausias. Ji pasilenkia arčiau stiklo.

– Taigi, sere, kaip šiandien sekėsi?

Ne iškart jį pastebi – tą oranžinę giją už akmens. Kaip vaikui žaidžiant slėpynes, per neapsižiūrėjimą iš už sofos styro plaukų uodegytė ar iš po lovos kyšo kojinėta pėda.

– Šįvakar truputį kuklinatės?

Lūkuriuodama žingteli atgal; didysis Ramiojo vandenyno aštuonkojis nesujuda. Nesunku įsivaizduoti, kaip žmonės ištisą dieną beldžia krumpliais į stiklą ir, nieko nepamatę, drožia tolyn. Šiais laikais niekas nebeturi kantrybės.

– Negaliu jūsų kaltinti. Atrodo, tikrai jaukiai ten įsitaisėt.

Oranžinė galūnė virpteli, bet kūnas lieka slėptuvėje.

KRAMTOMOJI GUMA NARSIAI PRIEŠINASI dildei, bet galiausiai atšoka.

Sukietėjusiam gniutulėliui nuskriejus į šiukšlių maišą, maloniai sušiugžda plastikas.

Dabar Tuvė imasi valyti. Iš naujo.

Ore padvelkia su lašeliu citrinos sumaišytu actu, garuojančiu nuo šlapių grindų. Daug geriau nei siaubingas tirpalas,

čia naudotas, iki Tuvei įsidarbinant – tas ryškiai žalias marmalas svilindavo šnerves. Šito reikalo ji ėmėsi nedelsdama. Pirma, nuo jo svaigo galva, antra, ant grindų likdavo bjaurių dryžių. O visų blogiausia, – nors Tuvė tai nutylėjo, – kad kvapas priminė Vilo ligoninės palatą ir jį patį, sergantį.

Lentynos buvo prikimštos žaliojo marmalo butelių, bet Teris, akvariumo direktorius, galų gale tik gūžtelėjo pečiais ir leido jai naudoti, ką panorės, jei tik pati atsineš. Aišku, Tuvė taip ir padarė. Tad nuo tol kas vakarą atsitempia ąsotį acto ir buteliuką citrinų aliejaus.

Dabar metas kitoms šiukšlėms. Ištuštinusi šiukšliadėžes fojė ir prie tualetų, ji pagaliau pasiekia poilsio kambarį, kuriame stalas visad nubertas trupiniais. Nors Tuvei nepriklauso (tuo rūpinasi kas antrą savaitę atvykstantys meistrai iš Elando), ji visada skuduru perbraukia seno kavos aparato apačią ir spagečiais atsiduodantį nutaškytą mikrobanginės vidų. Tačiau šiandien yra ir svarbesnių reikalų – ant grindų mėtosi tuščios užsisakyto maisto dėžutės. Net trys.

– Kad tave kur, – subara ji tuščią kambarį. Pirma guma, o dabar šitai.

Surinktas dėžutes švysteli į šiukšliadėžę, kuri kažkodėl stovi per pusmetrį nuo įprastinės vietos. Sukračiusi atliekas į maišą, pastato dėžę į vietą.

Greta stovi nedidelis priešpiečių stalelis. Tuvė pristumia kėdes. O tada pamato.

Kažką. Po stalu.

Kampe užkištą rudai oranžinį gniužulą. Megztinį? Makenzė, bilietų kasoje dirbanti maloni mergina, dažnai palieka savąjį užmestą ant kėdės atkaltės. Tuvė priklaupia,

norėdama jį pasiekti ir padėti į Makenzės spintelę. Bet gniužulas sujuda.

Sukruta *galūnė*.

– Dieve brangus!

Toje mėsos krūvoje materializuojasi aštuonkojo akis. Marmurinė lėliukė išsiplečia, vokas nusileidžia. Priekaištingai.

Tuvė sumirksi, suabejojusi, ar jos pačios akys normaliai funkcionuoja. Kaipgi didysis Ramiojo vandenyno aštuonkojis gali būti ne savo akvariume?

Galūnė vėl sujuda. Gyvūnas įsipainiojęs elektros laiduose. Kiek kartų ji keikė tuos laidus. Per juos neįmanoma deramai pašluoti.

– Įstrigote, – sušnibžda.

Aštuonkojis kilsteli milžinišką svogūnišką galvą ir atkiša čiuopiklį, aplink šį kelis kartus apsivyniojęs vienas tų laidų, kuriais įkraunamas telefonas.

Gyvūnui dar labiau įsitempus, laidas užsiveržia, oda išpampsta tarp kilpų. Kadaise Erikas turėjo tokį žaislą iš pokštų krautuvėlės. Nedidelį pintą ritinėlį, į kurio galą įkišdavai pirštą ir paskui negalėdavai ištraukti. Kuo stipriau traukdavai, tuo tvirčiau žaislas susiveržda vo.

Tuvė vos vos prisiartina. Atsakydamas aštuonkojis trinkteli į linoleumą vieną iš savo aštuonių galūnių, tarsi įspėdamas: „Pasisaugok, moteriške."

– Gerai, gerai, – murma ji, lįsdama iš po stalo.

Atsistojusi įjungia lempas, užliedama patalpą fluorescencine šviesa, tada vėl pamėgina pritūpti, šįkart lėčiau. Bet, kaip paprastai, jai trakšteli nugara.

Nuo to garso aštuonkojis sukrunta ir grėsmingai smarkiai pastumia kėdę. Perčiuožusi kambarį ši atsitrenkia į sieną.

Iš po stalo blyksi neįtikimai skaidri gyvūno akis.

Pasiryžusi Tuvė artinasi, mėgindama suturėti virpančias rankas. Kiek kartų praėjo pro tą lentelę prie akvariumo? Ten lyg ir nepaminėta, kad aštuonkojai būtų pavojingi žmonėms.

Ji jau visai arti. O aštuonkojis, regis, susitraukė, jo spalva nublanko. Ar aštuonkojai turi dantis?

– Bičiuli, – švelniai kreipiasi Tuvė, – pamėginsiu ištraukti tą laidą už jūsų.

Ji nusižiūri konkretų laidą, sukėlusį šią kebeknę. Pasiekiamą ranka.

Aštuonkojo akis seka kiekvieną jos judesį.

– Nenuskriausiu jūsų.

Viena iš trijų laisvų jo galūnių bilsnoja į grindis kaip katės uodega.

Trūktelėjus laidą, aštuonkojis lošteli atgal. Lošteli ir Tuvė. Tikisi, kad jis slinks palei sieną prie durų, kur ir veržėsi.

Bet jis šliuožteli arčiau moters.

Tartum rusva gyvatė atvinguriuoja čiuopiklis. Akimirksniu apsiveja Tuvei dilbį, tada lyg šventinis kaspinas apsuka alkūnę ir petį. Ji junta kiekvieną prilipusį siurbtuką. Instinktyviai pamėgina nusipurtyti, bet aštuonkojis tik sugriebia ją tvirčiau, beveik skaudžiai. Jo keistos akys mirkčioja žaismingai kaip išdykusio vaiko.

Išmėtytos tuščios maisto dėžutės. Pastumta šiukšliadėžė. Dabar viskas aišku.

Tuomet staiga jis ją paleidžia. Tuvė nepatikliai žiūri, kaip gyvūnas išsliuogia iš kambario, stumdamasis storiausiomis

savo aštuonių galūnių dalimis. Mantija velkasi gale, dar labiau išblyškusi – keliauti jam nelengva. Tuvė nusiskubina iš paskos, bet, jai išėjus į koridorių, aštuonkojo niekur nebematyti.

Persibraukia veidą ranka. Jau visai varžtai atsisuko. Taip ir yra. Juk šitaip viskas prasideda. Ima vaidentis aštuonkojai.

Kadaise jai teko stebėti, kaip silpsta amžiną atilsį motinėlės protas. Tapo užmaršesnė, nebeprisimindavo vardų ir datų. Bet Tuvė dar nepamiršta telefono numerių ir nepainioja vardų. Ji pažvelgia sau į ranką, numargintą mažyčiais apskritimais. Siurbtukų žymėmis.

Svaigstančia galva užbaigia vakaro užduotis, tada kaip paprastai dar sykį apeina pastatą atsisveikindama.

– Labanakt, saulešeriai, unguriai, krabai, kūjagalvi. Labanakt, aktinijos, jūrų arkliukai, jūrų žvaigždės.

Už posūkio priduria:

– Labos nakties, medūzos, jūrų agurkai. Labanakt, vargšiukai rykliukai.

Tuvė visad nuoširdžiai užjaučia ryklius, pasmerktus nepaliaujamai plaukti ratu. Ji žino, ką reiškia negalėti sustoti nė akimirką, nes antraip nebepajėgsi kvėpuoti.

Štai ir aštuonkojis, vėl lindintis už savo akmens. Kyšo kūno kauburėlis. Oranžinė spalva jau ryškesnė, nei buvo poilsio kambaryje, bet vis dar palyginti blyškoka. Ką gi, taip jam ir reikia. Verčiau laikytųsi savo vietoje. Kaip išvis ištrūko? Ji įsižiūri į raibuliuojantį vandenį, nužvelgia vandens paviršių, bet nepastebi nieko keisto.

– Neklaužada, – taria purtydama galvą.

Dar minutėlę pastoviniuoja prie jo akvariumo ir išeina.

VOS PASPAUDUS PULTELIO MYGTUKĄ, geltonas automobilis čirpteli ir sumirksi šviesomis – Tuvė vis dar prie to neįprato. Jai gavus šį darbą, draugės, būrelis paužkandžiauti susitinkančių ponių, meiliai save vadinančių Virbailomis, įkalbėjo įsigyti naują mašiną. Jų teigimu, nesaugu patamsiais važinėti senu kledaru. Kelias savaites ją įtikinėjo.

Kartais paprasčiau tiesiog pasiduoti.

Tuvė sukrauna į bagažinę ąsotį su actu ir buteliuką citrinų aliejaus, nes, kad ir kaip primygtinai Teris siūlytų juos laikyti sandėliuke, niekada nežinai, kada gali prisireikti lašelio citrinos ir acto. Galiausiai pakelia akis į tiltą. Taip vėlai jis tuščias, vakaro žvejai seniai išsiskirstę. Senasis dokas dunkso priešais akvariumą lyg sutrūnijęs senovinis mechanizmas. Dūlančius polius padengę vėžiagyviai. Per potvynį jie apkimba jūržolių draiskalais, kurie, vandeniui atslūgus, išdžiūvę virsta žaliai juodu ėduonimi.

Ji kerta suskeldėjusių lentelių taką. Kaip visada senoji bilietų būdelė stovi tiksliai per trisdešimt aštuonis žingsnius nuo jos parkavimosi vietos.

Tuvė darkart apsidairo, ar patamsiuose nelindi kokių pašalinių. Prispaudžia delną prie būdelės lango – stiklas įstrižai perskilęs lyg senu randu pažymėtas skruostas.

Tuomet ji užlipa ant tilto, prie savo įprastinio suolelio. Glotnaus nuo sūrių purslų, nutaškyto kirų išmatomis. Atsisėdusi atsitraukia rankovę, ieškodama keistųjų apskritų žymių ir truputį tikėdamasi neberasti. Bet jos tebematyti. Piršto galiuku apibraukia didžiausiąją, per patį riešo vidurį. Maždaug sidabrinio dolerio dydžio. Kiek laiko žymė išliks? Gal pavirs mėlyne? Mėlynių pastaraisiais metais atsiranda

labai lengvai; žymė jau patamsėjo lyg pilna kraujo pūslelė. Gal liks su visam. Sidabrinio dolerio žymė.

Rūkas išsisklaidė, vėjas nuginė jį tolyn nuo vandens, nustūmė kalvų papėdės link. Pietų pusėje prisišvartavęs krovininis laivas, jo korpusas susmegęs žemai po konteineriais, sudėliotais lyg vaiko kaladėlės. Mėnesiena virpa vandens paviršiuje, rodos, tūkstantis žvakių spingčioja paviršiuje. Tuvė užsimerkia ir įsivaizduoja jį po vandeniu, dėl jos iškėlusį visas tas žvakes. Eriką. Savo vienintelį vaiką.